

Nog genoeg te doen op het gebied van gelijkheid

DOOR JOOST VAN MIERLO

Beter onderwijs en slimme belastingen. Dat zijn de ingrediënten om de samenleving leefbaarder te maken. Met deze boodschap moeten linkse partijen hun geschonden blazoen nieuw leven inblazen, vindt Katrín Jakobsdóttir.

Tijdens een lezing in Londen aan de London School of Economics laat de premier van IJsland zien dat ze strijdbaar is. Als 'socialistische' premier, ze is leider van de Links-Groene partij, is ze een van de laatste der Mohikanen in Europa. Sociaaldemocratische partijen hebben hun teloorgang volgens Jakobsdóttir voor een belangrijk deel aan zichzelf te wijten. Door de neoliberale boodschap van hun conservatieve rivalen te omarmen, hebben ze hun oude idealen verkwanseld. Maar aan idealen als gelijkheid bestaat nog altijd behoefte, aldus een energieke Jakobsdóttir.

Als IJslandse politicus weet Jakobsdóttir wat een crisis is. Het eiland werd vanwege een topzware en veel te scherp gefinancierde bankensector hard geraakt door de Kredietcrisis in 2008. Jakobsdóttir werd indertijd minister van Onderwijs en herinnert zich de wanhoop toen IJsland bij het IMF aanklopte. 'We dachten dat het einde van het land in zicht was.'

Maar de situatie bleek minder dramatisch dan gedacht. Natuurlijk waren bezuinigingen noodzakelijk, maar met de beschikbaarheid van statistisch materiaal, volgens Jakobsdóttir de cruciale factor bij politieke beslissingen, bleek het IMF begrip te hebben voor de IJslandse verhoudingen. Jakobsdóttir is er trots op dat de sociale gelijkheid in haar land is toegenomen, ondanks de crisisjaren. Ze ziet het als een belangrijke voorwaarde voor het economisch herstel, dat opmerkelijk snel heeft plaatsgevonden.

Als leider van een Groene partij staat het milieu natuurlijk hoog op haar agenda. 'Ik wil een verhaal aanhalen van de

Toen ik minister was, hebben we burgerrechten, sociale gelijkheid, milieuproblematiek en creativiteit als schoolvakken ingevoerd.

Deense schrijver Hans Andersen. Tot mijn spijt is het geen IJslandse schrijver die ik citeer, maar IJsland vormde jarenlang een onderdeel van Denemarken, dus misschien heeft Andersen een deel van zijn inspiratie uit IJsland gehaald.'

Jakobsdóttir vertelt het bekende verhaal van *De nieuwe kleren van de keizer*. 'Een keizer loopt zonder kleren rond en niemand durft te zeggen dat hij naakt is. Tot een kind op een gegeven moment vraagt waarom hij in zijn blootje rondloopt. De keizer begrijpt dat het kind gelijk heeft en dat de rest van zijn onderdanen hem de waarheid niet durft te vertellen. Maar toch besluit hij de illusie in stand te houden. In het vervolg loopt hij nog pronter rond dan tevoren het geval was.'

'Het is een parabel die gelijkenis toont met de huidige situatie rond de milieuproblematiek. Er is sprake van een wereldwijde beweging van jonge mensen die wijzen op de huidige gevaren voor het milieu. Het is aan de huidige generatie politici om te bewijzen dat ze deze signalen niet negeren.'

De milieuproblematiek kan ook grote gevolgen hebben voor IJsland. De gletsjers in het land zijn allemaal in gevaar. Dat geldt ook voor de machtige Snæfellsjökull-gletsjer die vanuit de hoofdstad Reykjavik zichtbaar is en waarover Jules Verne schreef in zijn *Reis naar het Middelpunt van de Aarde*. 'Als er niets verandert, zijn alle gletsjers in IJsland binnen honderd jaar verdwenen. En dan heb ik het nog niet over het smelten van de ijsbergen in Groenland. Dat heeft grote gevolgen voor tal van laaggelegen steden en eilanden.'

De Groene Agenda maakt dan ook een belangrijk deel uit van het politieke programma van de regering. Zo wil het land ervoor zorgen dat er vanaf 2030 geen benzine- en dieselauto's meer rondrijden. In 2040 moet het land CO₂-neutraal zijn. Volgens Jakobsdóttir is dat mogelijk omdat IJsland nu al volledig gebruik maakt van duurzame energie voor haar elektriciteitsvoorziening.

‘Natuurlijk blijven er tal van uitdagingen. Onze elektriciteit mag dan duurzaam worden opgewekt, maar door de enorme productie van onze waterkrachtcentrales hebben we veel zware industrie in het land, die veel koolstofdioxide uitstoot. Daarnaast zorgt de toeristische industrie voor 40 procent van onze inkomsten. Ook die sector is, vanwege de luchtvaart, natuurlijk zeer vervuilend.

We proberen haalbare doelen te formuleren. Daarbij is het van belang dat we ervoor zorgen dat de economie van ons land minder afhankelijk wordt van zware industrie en toerisme. Dat gaat niet van vandaag op morgen. Het probleem van politici is dat ze een vrij korte horizon hebben. Soms lijkt het wel alsof ze niet verder dan een dag vooruitkijken. In het beste geval hebben ze de horizon van één kiestermin. Ik weet zeker dat we onze doelen de komende jaren herhaaldelijk zullen moeten bijstellen. Het is echter cruciaal dat het onderwerp hoog op de agenda blijft staan.’

De opkomst van populistische partijen is Jakobsdóttir een doorn in het oog. ‘Ze destabiliseren de politieke situatie, iets wat ik als linkse politica natuurlijk wel kan waarderen. Maar het zijn vooral rechtse partijen die profiteren van de politieke onrust die bestaat. Het zorgt ervoor dat het neoliberale marktdenken van de voorbije decennia nog wordt versterkt. Daar ben ik natuurlijk minder blij mee.

Het populisme is voor een belangrijk deel het gevolg van onzekerheid, die deels wordt veroorzaakt door de instroom van politieke vluchtelingen en immigratie in het algemeen. In IJsland weten we daarover mee te praten. We hadden tot voor kort een vrij homogene bevolking. Dat staat onder druk, iets wat je ook in Zweden en Finland ziet.

Ik denk dat er een belangrijke rol is weggelegd voor het onderwijs. Toen ik minister was, hebben we in IJsland belangrijke veranderingen in het curriculum aangebracht. Naast wiskunde en andere exacte vakken, die natuurlijk belangrijk blijven, vragen we ook aandacht voor onderwerpen als burgerrechten, democratie, sociale gelijkheid, milieuproblematiek en creativiteit. Het zijn allemaal manieren om mensen voor te bereiden op de belangrijke veranderingen die plaatsvinden.

De onzekerheid is begrijpelijk. Dat heeft niet alleen te maken met een veranderende samenstelling van de bevolking, maar ook met de opkomst van nieuwe technologie. De eerste industriële revolutie zorgde ervoor dat machines veel werk uit handen namen, maar met de opkomst van Kunstmatige Intelligentie staan veel banen in de dienstensector, waar ontwikkelde landen van afhankelijk zijn, op het spel.

IJslanders weten van aanpakken, dingen kunnen bij ons snel veranderen.

Niemand weet hoe het precies uitpakt. Dat geldt niet alleen voor de arbeidsmarkt. Volgens sommigen zijn algoritmes beter in staat om mensen aan elkaar te koppelen dan we dat zelf kunnen. Betekent dit dat Romeo en Juliet tot het verleden behoren? Betekent het dat we in de toekomst alleen maar perfecte relaties hebben? Het lijkt me niet, maar wie weet. Mijn eerste baan was babysitter. Ik weet zeker dat ik, als ik naar een babysitter op zoek ga, geen robot zal vertrouwen. Mensen blijven van wezenlijke betekenis.’

CV

- 1976 Geboren in Reykjavik
- 1999 Studie IJslandse literatuur en Frans aan de Universiteit van IJsland
- 1999 Adviseur nationale televisiezender RUV
- 2004 MA IJslandse Literatuur
- 2004 Journalist en Docent aan diverse universiteiten
- 2007 Verkozen in parlement IJsland
- 2009 Minister van Onderwijs
- 2013 Leider Links-Groenen
- 2017 Premier

Jakobsdóttir wijst op de ingrijpende veranderingen in het medialandschap de afgelopen tien jaar. 'Toen ik in 2007 de politiek betrad was er nog geen Facebook. De opkomst van sociale media heeft de politiek totaal veranderd. Het lijkt op dit moment zo dat wat om twaalf uur groot nieuws is, enkele uren later alweer achterhaald is en de volgende dag vergeten.

Sociale media lijken een prachtige manier om mensen een eigen stem te geven, maar het blijkt dat mensen elkaar vooral napraten. Als ik wil weten wat mensen werkelijk bezighoudt, dan kijk ik echt niet op Facebook, maar knoop ik een gesprek aan met iemand in het zwembad.

Ik kijk met belangstelling naar de 'Nationale Conversatie' die de Franse president Emmanuel Macron wil voeren als oplossing voor de nationale protesten in het land. Het is een fenomeen waarin wij als klein land een voordeel hebben. Het is nog net niet zo dat ik, als ik zou willen, alle IJslanders in een weekend kan opbellen, maar we zijn natuurlijk een klein land. Daar komt nog bij dat IJslanders van aanpakken weten. Waar in andere landen al snel sprake is van overloze debatten, kunnen dingen in IJsland snel veranderen. Universele kinderopvang, cruciaal voor de maatschappelijke betrokkenheid van vrouwen, was bijvoorbeeld binnen één regeringstermijn geregeld.'

Als ik wil weten wat mensen werkelijk bezighoudt, dan kijk ik echt niet op Facebook, maar knoop ik een gesprek aan met iemand in het zwembad.

In 2040 moet het land CO₂-neutraal zijn.

Compromissen zijn ook een noodzakelijk kwaad en leiden in de ogen van Jakobsdóttir tot politieke beslissingen met een grotere draagkracht. Het zestig zetels tellende parlement van IJsland wordt bevolkt door acht verschillende partijen. 'Het betekent dat links/rechts-verhoudingen minder belangrijk zijn. We moeten proberen onderwerpen te vinden waarover consensus bestaat. In IJsland geldt dat bijvoorbeeld voor onderwerpen als sociale gelijkheid. Het betekent dat we bijvoorbeeld belastingverhogingen kunnen doorvoeren die vooral gericht zijn op het meest vermogende deel van de bevolking.'

Jakobsdóttir verklaart een voorstander te zijn van de ideeën van de Franse econoom Thomas Piketty. Deze zegt dat de maatschappelijke verschillen niet zozeer worden veroorzaakt door inkomensverschillen, als wel door toegang tot (geërfd) vermogen. Jakobsdóttir is er dan ook trots op dat er een nieuwe belasting zal worden geheven op vermogensgroei. Ze heeft er hoge verwachtingen van.

'Linkse partijen hebben hun problemen voor een belangrijk deel aan zichzelf te danken. Met het omarmen van 'de Derde Weg' (sociaaldemocratische partijen die de realiteit van globaliserende markten omarmen, JVM) zijn de partijen in feite de weg kwijtgeraakt. Het gaat om sociale gelijkheid. Daar is nog altijd veel te doen.

Mensen vinden het mooi dat ik een vrouwelijke premier ben. Zelfs de tweede in IJsland, zeggen ze dan. Maar volgens mij zou ik, als er sprake was van echte gelijkheid, de 33-ste vrouwelijke premier van het land moeten zijn. De verschillen zijn minder groot, maar bestaan nog altijd. Het blijft een onderwerp dat hoog op de agenda moet blijven staan. Al was het maar om een onderwerp van cruciaal belang als de klimaatproblematiek aan te pakken. Vrouwen spelen daarbij een cruciale rol en tonen meer bereidheid om noodzakelijke veranderingen door te voeren dan mannen.' «

Onderwijs gaat niet alleen maar om exacte vakken

Om de mening van mensen te horen kijk je niet op Facebook

Compromissen noodzakelijk kwaad in politieke realiteit